

SVEČANOST U HRVATSKOJ RANONOVOVJEKOJ EPICI

Dunja Fališevac

I.

Riječ i pojam 'svečanost' ima u hrvatskom jeziku dva značenja: 1) svečanost označava čin, radnju posvećenu važnom događaju kojem se što slavi uz određene ceremonije, događaj koji je svečan sam po sebi; pritom se riječ svečanost odnosi na karakter samog događaja; u tom značenju riječ svečanost gotovo da je sinonimna sa značenjem riječi ceremonija, spektakl. Svečanost je događaj nadsubjektivne, nadindividualne naravi, često povezan s institucijama vlasti i moći ili pak društveno privilegiranim grupama koje kroz svečanost žele pokazati svoju društvenu moć i autoritet; 2) svečanost označava svaki događaj koji sam po sebi može biti i jednostavan, prozaičan, pa i banalan, ali se kadikad izvodi tako da dobiva karakteristike svečanosti, odnosno stav gledatelja ili izvjestitelja o događaju pridaje mu karakteristike svečanosti; u tom slučaju karakteristike svečanosti daje mu individualan, subjektivan stav promatrača. Jednom riječju, značenje riječi svečanost u hrvatskom jeziku pokriva značenje njemačkih riječi 'Fest' kao konkretnog čina, ali i 'Festlichkeit' kao oznake za atmosferu koja obavlja izvedbu nekog događaja ili u značenju djelovanja nekog događaja na stanje recipijenta (*svečanost za oči*, kaže se). U tom dvostrukom značenju uporebljavat ću i ja riječ i pojam *svečanost*, premda će ono prvo značenje češće zaokupljati moju pozornost.

II.

Prelistavajući epska djela hrvatskog ranog novovjekovlja vrlo brzo može se uočiti da opisi i prikazivanje svečanosti, nekih iznimno obilježenih događaja koji

bi se mogli označiti kao ceremonijalni, uzvišeni, pompozni, a isto tako i svečana atmosfera koja bi obavila neki događaj izostaju u hrvatskoj epici renesanse: ni u *Juditi*, ni u *Piligrinu*, ni u *Vazetju Sigeta grada*, a isto tako ni u *Planinama* kao ni u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* ne postoji fabularna linija, događaj ili pak stanje i atmosfera koje bismo mogli atribuirati kao svečanost ili kao svečanost, iako u navedenim djelima ne izostaje ni uzvišenih tema ni dostojanstvenih tonova. Isto tako, teško bismo u Grabovca, Kačića ili pak nekog slavonskog prosvjetitelja našli motive ili fabularne linije koje bismo mogli označiti kao svečane. Primjerice, i Relković ili Došen, čak i onda kada opisuju događaje koji sami po sebi imaju karakteristike svečanosti (svadba ili neki svečani događaj u seoskoj zajednici), ne opisuju ih ni u kojem slučaju na taj način da bismo ih mogli prihvatiti i doživjeti kao svečanost; upravo suprotno: negativan, napadački i satirički pripovjedačev stav prema događajima i činima koji sami po sebi imaju obilježja svečanostnog dokidaju im njihovo značenje i karakter svečanosti. Prema tome, da bismo neki događaj mogli obilježiti pojmom svečanost čini se da je za to isto toliko važan i odgovoran i sam čin, koliko i modus prezentacije toga čina u tekstu ili izvedbi. Drugim riječima, pripovjedačev stav, ton kojim se neki događaj opisuje uvelike sudjeluje u stvaranju dojma svečanosti u književnom tekstu; prema tome, fenomen *svečanost* nije određen samo mimetički, nego uvelike ovisi i o modusu prezentacije događaja preuzetog iz zbilje. Ni u Kačićevih nastavljača, kao ni u brojnih slavonskih ratničkih epika, nećemo naići na opise i motive svečanosti. Pa čak i osamnaestostoljetna panegirička epika koju obilježuje uzvišeni stil i emfatički odnos pripovjedača prema predstavljenim događajima (primjerice, Ferićevo *Uzetje Očakova* ili Krmpotićev spjev *Katarine II i Jose II put u Krim*) ne opisuju svečanost i nemaju obilježja svečanosti, ceremonijalosti ili spektakla. Takvi opisi izostaju i u *Svetoj Rožaliji*.

III.

Drugačije je u epskim djelima 17. stoljeća: u njima se opisi svečanosti javljaju često i obilno. Za razliku od djela 16. i 18. stoljeća, epika 17. stoljeća upravo vrvi opisima svečanih događaja ili je prožeta atmosferom svečanostnog, konkurirajući dramskim žanrovima toga razdoblja u kojima se opisi svečanosti i svečanostni tonovi javljaju neobično često¹. Prisjetimo se samo najpoznatijih i reprezentativnih opisa svečanosti u hrvatskim baroknim epovima.

U *Osmanu* se u VIII. pjevanju opisuje pastoralna idilična svečanost u Smederevu, kod starca Ljubdraga i Sunčanice, a motivacija same svečanosti želja je starca Ljubdraga da svoje jedino preostalo dijete, kćer Sunčanicu privoli na udaju; stoga on priređuje malu pastoralno-idiličnu svečanost. Sama svečanost odvija se u obliku niza igara: ovjenčane pastirice i pastiri vode *tanac*, pjevaju se začinke i pastiri sviraju u diple; nakon opisa Sunčaničine ljepote nastavlja se opis svečanosti: vodi se kolo, usred kola uz diple Radmio pjeva i poziva prisutne na pjevanje i uživanje u ljubavi i mladosti jer vrijeme brzo leti, a ljubav i mladost pravo su blaženstvo. Nakon pjesme svi se hitaju u tanac, a nakon toga četiri mlada seljana pjevaju *bugarkinje* s povijesnom tematikom (o hercegu Stjepanu i ugrabljenoj ljubi, o Ugrinu Janku, o Đurđu despotu i o Sibirjanin Janku, o kralju Matijašu). Svečanost prekida dolazak Kazlar-age. Vidljivo je da je opis svečanosti smješten u okolni tekst dviju nemilih fabularnih linija: ona koja prethodi svečanosti pripovijeda o tragičnoj sudbini starca Ljubdraga, a s drugog kraja opis svečanosti uokviruje otmica Sunčanice. Već iz ovakva položaja opisa i prezentacije pastoralne svečanosti u epu može se razabrati da je funkcija te teme s bogatim motivskim materijalom svečanosnih igara, plesa i pjevanja u tome da rastereti epsku građu od strašnih i užasavajućih prizora i događaja opisanih u neposrednom kontekstu te da čitatelja na trenutak odvede u bezvremenski prostor sretne idile. Jednom riječju, svečanost, zaustavljajući vrijeme i otvarajući novi prostor, omogućuje izlazak iz svakodnevnog i tragičnog.

U IX. pjevanju *Osmana* u Varšavi i okolici, na vrhuncu ljeta, u kolovozu, slavi se godišnjica Hoćimske bitke i pobjeda kraljevića Vladislava nad Turcima. Usred Varšave u kraljevu dvoru skupila se poljska elita:

*Prem osvanu dan čestiti
koga vječna bit će slava,
dan veseli od dobiti
kraljevića Vladislava,
u ki bez boja i bez kraja
vojsku on razbi i zatjera
istočnoga ljuta Zmaja
lanjsko ljeto kraj Nesteru.
K poljskom kralju na dan ovi
skupiše se sred Varšova
sve vojevode, svi knezovi
i staroste od gradova.*

*Tere pokli tuj u mnogu
bogoljupstvu u sve glase
najprije hvalu višnjem bogu
u prisvetoj crkvi daše,
u razlike svak načine
sa svom se opet moći stavi
da spomena nad sve ine
srećnoga se dana slavi.*

Osman, IX., 45-64²

A nakon crkvene svečanosti poljski plemići odlaze u lov. Opisuje se kraljević Vladislav i njegova braća, a pripovjedač napominje da je lov *prilika* prošlogodišnje bitke. Istodobno i varšavske gospođe slave godišnjicu poljske pobjede nad Turcima:

*A varšavske lijepe i mlade
sve gospoje pune dike
izišle su vrh livade
pokraj bistre Visle rike.
Tih se tančac među njimi
tuj zameće u ljuvezni
u kom glasi medenimi
kliknuše ove slatke pjesni:*

Osman, IX. pjev., 113-120

Dalje se 'navodi' fiktivni tekst njihove pjesme koja slavi kraljevića Vladislava i njegovu pobjedu nad Turcima, te se idilično stanje mira koje je nastalo nakon pobjede opisuje motivskim materijalom pastoralne poezije (slike: krotko stado; pastir koji pase stoku, blag i krotak konj koji uživa na livadama), a pjesma završava opisom sretnog i blaženog stanja u kojem sada živi Poljska i u kojem će živjeti u budućnosti:

*Skladni puci, mirna sela,
travna polja, doba ugodna,
rojne pčele, stada cijela,
žitne njive, dubja plodna.
Razvedren je svak u licu;
glasi ti ovo svi govore:*

*Veće lijepu vjerenicu
na ćačkove vodi dvore!
Kraljeviću, sve je spravno!
Ne skni veće pir veseli;
u unucijeh ime slavno
ponoviti naš kralj želi!
Novim zracim čin' da optječu
ova naša mjesta i dalja
i rađaju se i istječu
sunci od sunac, kralji od kraljâ.
Osman, IX. pjev., 149-164*

Niz navedenih svečanosnih fabularnih linija u IX. pjevanju, čija je radnja smještena u cijelosti u poljske krajeve, među poljsku elitu, ispunjava u epu brojne funkcije: prikazujući Poljsku kao aristokratsku zemlju slavlja i svečanosti, mira, spokoja i idile, pripovjedač izražava svoj odnos prema toj zemlji, njezinoj vlasti i njezinu uređenju, a za razliku od stanja u zemljama Osmanlijskog Carstva. Tako teme svečanosti i ceremonija potpomažu u epu oblikovanje polonofilskih ideologema, one ideologije epa koju zagovara pripovjedač smatrajući Poljsku izabranom zemljom, zemljom koja će osloboditi kršćanske zemlje od muhamedanske opasnosti i nevjere. U navedenim segmentima epa prikazivanje svečanosti služi pokazivanju i dokazivanju moći i autoriteta njezinih elitnih protagonista; u temelju takve funkcije svečanosnih predstavljanja nalazi se neupitni društveni optimizam³. Svečanosni motivi i teme, jednom riječju, oblikuju u epu onakav povijesni svijet za koji pripovjedač smatra da je primjeren eliti, a to znači idealan, stvoren u skladu s božanskim poretom; naravno, u očima vladajućih.

Nakon ovog opisa svečanosti slijedi epizoda otmice varšavskih gospođa i Sokoličin poziv drugaricama-amazonkama na kupanje, te sama scena kupanja, koja se samo uvjetno može odrediti kao prikaz svečanosti: ona je više svojevrsna igra. Kao svečanost može se shvatiti jedino po tome što je smještena u okolni svečanosni kontekst ili, ako je razumijemo kao svečanost ljepote ženskog tijela, kao *svečanost za oči* recipijenta:

*Ponosite i zlosrde
od Istoka vrle dikle*

*ovako se sprva tvrde
među sobom, pak su klikle:
»Pokli sumnjat nije sada
da nas ovdi tko sastane,
o viteška družbo mlada,
stav'mo oružje teško s strane
ter po ovoj bistroj vodi,
čim sve praži sunčja zraka,
plovaj, plovaj u slobodi
igre mile tvoreć svaka!«
Rashladiti trude od boja
ušto ovako mlade žele,
od ljuvenijeh perivoja
odkrivaju lijere bijele.
Nije mjesta, strane nije
najmilije i najdraže,
ku zavidno ruho krije,
da se naga sad ne kaže.
Sve bjeloće da prid oči
izberu se i sjedine:
drobni biser od Istoči,
jasno srebro, snijeg s planine,
kon bjeloće mile i drage
bojnijeh diklic tamne ostaju,
ke u bistrih vodah nage
jakno zvijezde trepte i sjaju.
Na zamjernu na jedinu
njih bjeloću svijetlu izbranu
bistri jezer ončas sinu,
živim ognjem voda planu;
ozelenje kraj u travi,
trava u cvitju osta okoli,
bližnje dubje po dubravi
grane u vodu skloni doli.*

*Sa svijem vodam odsvud rijeka
zaletje se u tijek hrli,
s travom, s cvijetjem, s dubjem neka
celiva ih ona i grli.*

Osman, IX. pjev., 333-372

Za razliku od prethodnih opisa svečanosti društvene i političke elite, scena kupanja golih ljepotica nema funkciju oblikovanja ideoloških koncepcija epa, nema funkciju zagovaranja i sankcioniranja postojećeg poretka. Ta scena, ustvari, i nije prikaz neke svečanosti shvatimo li svečanost kao nadsubjektivni čin s jasnom i određenom društvenom ili religioznom funkcijom. Međutim, iako je više prikaz svojevrzne igre nego svečanosti, scena kupanja u kojoj na ljepotu tjelesnog reagira cijela priroda (stihovi 361-372) uvelike izlazi iz okvira svakodnevnog, iz okvira svakodnevice te je kao i svaka igra izraz čovjekove slobode: *Svaka je igra u krajnjoj liniji i prije svega slobodan čin*⁴. Igralački katakter te scene – oslobađanje golog, nagog tijela i vesela igra djevojaka za vrijeme kupanja – oslanja se na dugu tradiciju tjelesno-karnevalskog, na onu tradiciju koja je afirmativno prihvaćala sve aspekte tjelesnosti, postajući svojevrсни eksces, eksces koji je krajnji izraz čovjekove slobode⁵. Za baroknog pjesnika, ponajmanje za dubrovačkog aristokrata, takvo shvaćanje tjelesnog nije bilo tipično. Razumljivo je, stoga, zašto je razgolitio žene koje pripadaju turskoj strani, a ne kršćanke. S druge strane, mogući ekscesni, karnevalski, buntovnički i oslobađajući karakter scene pripovjedač epa u velikoj je mjeri suprimirao, oduzeo mu njegove erotsko-senzualne tonove i estetizirao u duhu platonizma: ženska naga tijela prikazana su ne kao eksces protiv društvenih konvencija nego u krajnje estetiziranu obliku, kao predmet lijep sam po sebi, kao estetički predmet, koji svoju ljepotu emanira na cjelokupnu prirodu.

Povezana s okolnim opisima svečanosti vezanih za proslavu godišnjice Hoćimske bitke, scena kupanja lijepih amazonki - djelujući svojom slikovitosti i panerotizmom na vizualna osjetila recipijenta kao i na njegovu senzualnost - na trenutak zaustavlja epsku događajnost, pripovjedača odvlači od pripovijedanja teških povijesnih događaja, a recipijentu pruža osjećaj zaustavljena vremena. Orijentirana na tjelesnu ljepotu a istodobno na ljepotu uopće, ova scena omogućuje prevladavanje svakodnevnog izlaskom iz vremensko-prostornih koordinata povijesnog svijeta i ulazak u svijet bezvremene ljepote.

Nakon scene kupanja slijedi jedna neugodna epizoda – uslijed lova kraljević Vladislav ugleda zarobljene Varšavljanke te ih spašava i zarobljuje otmičarke – Sokolicu i njezine amozonke. I tu se scene svečanosti i igre nalaze u okružju težih i neugodnijih sadržaja epa.

U X. pjevanju *Osmana* opjevava se dalje svečano veselje pokraj Varšave i gozba *pokraj rijeke svim studene*. Tu se pjevaju začinke, toči se rujno vino, pjevaju se zdravice u čast Vladislavu i njegovoj vjerenici. Na povratku sa svečanosti pred kraljevićevom svitom jedan mladić pjeva o prošlogodišnjem boju pjesmu u folklornom tonu započinjući *Podiže se plaho dijete / Mlad car Osman s Carigrada*. Skupljanje vojske i sama bitka prikazani su u gospodičićevoj pjesmi bez opisa ratnih užasa, bez težine koju rat sam po sebi ima. Transponiranjem ratnog čina iz neposredne događajnosti u pjesmu unutar svečane ceremonijalne povorke, u pjesmu opskrbljenu brojnim motivima i elementima epskog folklor, odtirećuje se stvarni, zbiljski događaj od svojih grozota i užasa. A budući da se u pjesmi poljski kraljević poziva prognati Turke iz južnoslavenskih zemalja, pjesma nudi i željenu viziju budućnosti, viziju prožetu antiturskim i polonofilskim ideologemima. I opet je jedna svečanosna epizoda u obliku pohvalničke mladićeve pjesme obavila brojne funkcije: ona oblikuje željenu viziju povijesti, buduće političke karte Europe, ponajprije balkanskih zemalja (o tome svjedoči u mladićevo pjesmu umetnuto caričino proročanstvo) i izražava vjeru u političku moć poljske elite. Epizoda završava dolaskom Vladislava u Varšavu gdje ga dočekuje brojan puk u veselju i slavlju, u gradu posutom cvijećem, a pritom se pjevaju razne pohvalnice. Uto se i Ali-paša utaborio pred Varšavom, a kralj poljski sprema elitu da u vedroj slavi dočeka poklisara. Na Varšavskom polju, pred ulaskom u grad, mladi vitezovi igraju bojne konje, odvija se viteški turnir. Svita Ali-paše s brojnim darovima svečano ulazi u grad, u kraljevski dvorac. Svečano primanje temelji se na opisu bogatih darova, od kojih je najviše pripovjedačeve pozornosti posvećeno ljepoti i plemenitosti darovanih konja. Slijedi epizoda u kojoj se kroz opis kipova poljskih vladara u kraljevu dvorcu pripovijedaju najvažniji momenti iz poljske povijesti: ta epizoda ispriповijedana je visokim stilom i emfatičkim tonom, nastavljajući se na ceremonijalnu atmosferu i svečani ton prethodne scene svečanostnog slavlja. Svečanosni i ceremonijalni motivi nižu se, dakle, jedan za drugim potpomažući oblikovanje društvenopolitičkih i ideoloških programa predstavljenog epskog svijeta. Sve svečanosti odvijaju se među plemstvom, te ni jedna od njih nema pučki karakter.

Dakle, cijelo X. pjevanje *Osmana*, koje se odvija na području Poljske, sastoji se od prikazivanja i opisivanja raznovrsnih svečanosnih i ceremonijalnih motiva i fabularnih linija. Sve te scene predstavljaju (...) *egzaltirani proboj kroz normalitet svakodnevnog jednoličnog života, nadvisivanje kontingentne povijesti kroz nadvremensku normu svečanog rituala* (...) ⁶. Kako je već rečeno, ti opisi imaju jasnu idološku i političku funkciju: izražavaju pripovjedačevu naklonost i afirmativan odnos prema poljskoj državi i poljskoj aristokraciji i oblikuju polonofilske ideologeme. Na taj je način ovo pjevanje epa, upravo stoga što je komponirano kao jedna velika svečanost, kao multipliciranje svečanosnih slavlja, ponijelo najveći dio ideoloških značenja epa (primirje, slika Poljaka, vizija budućnosti slavenskih i balkanskih zemalja). Opisivanjem državnih svečanosti pojačava se stabilnost i nepromjenjivost postojećeg političkog poretka: postojeće hijerarhije, postojećih političkih i moralnih vrijednosti: *Praznik je bio slavlje već završene pobjedničke vladajuće istine, koja se pojavljivala kao večna, nepromjenjiva i neosporna* ⁷. Upravo zbog brojnih opisa i prikaza svečanosnih i ceremonijalnih motiva Joanna je Rapacka u monografiji o *Osmanu* iznijela mišljenje da Gundulićevo djelo u poljskom dijelu, u *Vladislavijadi*, nema strukturu junačkog epa nego velike dvorske svečanosti ⁸.

I naratološka je situacija u dijelovima epa koji prikazuju svečanosti kompleksna: *citiranje* pjesama, opisi kipova i slika, prepletanje raznih vremenskih planova epske radnje, citiranje tuđeg govora unutar drugog citata, izmjena raznih govornika - sve to pokazuje da je opis svečanosti imao za funkciju ne samo pokazati težnju ceremonijalnosti i svečanosti *baroknog čovjeka* (kako se to često u literaturi tumačilo) nego da su opisi svečanosti, svojom naglašenom slikovnošću, aficiranjem recipijentove osjetlinosti, upletanjem opisa drugih umjetničkih medija težili otkriti i pokazati i onu hedonističku stranu života i izići iz dosadne i sputavajuće svakodnevice. Stoga opisi svečanosti često pokazuju sklonost baroknih tekstova za estetske užitke dotad nepoznate i neostvarivane u književnim tekstovima, afinitet prema lijepom predmetu kao takvom.

Nakon kratkog opisa veselja i svečanosti u XII. pjevanju počinju se odvijati teški i tragični carigradski događaji, koje pripovjedač prati iz trenutka u trenutak, a opisi svečanosti posve izostaju, što je i razumljivo: tragične događaje vojnog puča i građanskog rata pripovjedač epa nikako ne odobrava i ne zagovara te je razumljivo što je u tom segmentu epske radnje bilo koji element svečanosti i svečanosnog morao izostati.

U epu Jakete Palmotića Dionorića *Dubrovnik ponovljen* također se nalazi neobično velik broj opisa svečanosti, ceremonijalnih fabularnih linija. Još je Holthusen za Palmotićeve Dionorićeve epove rekao: *Iako svih XIX. pjevanja epa Dubrovnik ponovljen nema jednako značenje za Republiku, čini se da se Palmotić trudio da svakom pjevanju dade poseban dramatski ili svečani vrhunac. Sklonost baroka za pokazivačku stranu života, za svečanu raskoš, za ceremonije i predstave svake vrste, a i suprotno, sklonost za prikazivanje prirodnih katastrofa, ubojstva i tjelesnih mučenja, boli i jada – sve to dolazi u epu do svojeg punog izraza*⁹. Spomenut ću samo neke fabularne linije koje opjevavaju razne aspekte svečanosti. U I. pjevanju opisuje se svečana i raskošna procesija u kojoj se relikvije iz oštećene Katedrale nose u Dominikanski samostan, iza čega slijedi opis svečane mise. U V. pjevanju nalazi se opis velike parade turske vojske. U XI. pjevanju poklisari se zateknu u Bugarskoj i tu prisustvuju svadbi nekih nedjelatnih i epizodnih likova. U prikazu svadbene svečanosti opisuju se razne svečane pojedinosti: opis svadbene družine, opis mladenaca, opis jela i gozbe, opis nekih igara, a osobito je vješto opisan ples mladih djevojaka:

*U toliko izidoše
Sedam mladieh djevojčica
Koje tančac zavrgoše,
Svaka 'e ljepša neg danica.
Ter pod romon lire uresne
Liepo uzeše tu igrati,
I sad s lijeve a sad s desne
Gizdavo se provrtati.
Bjehu milo obučene
U košuljah tanka vela
I u kavade sve zlačene
Svaka sebe bješe spela.
Tim u tancu čim oholo
I junački one igraju,
Košulje se u okolo
Svud oko njih izvijaju.
Ah! kô ih je tu vidjeti
Gdje igre čine te gizdave,*

*Svaka u vjetru od njih leti
 I gizda se puna slave.
 Ili napried lako stupe
 Sred razblude tač vesele,
 Ili skoče kad se skupe,
 Svakiem činom srce strijele.
 Privraćaju liepo u svemu
 Razlikosti svekolike,
 Kê u tancu najlepšemu
 Od gizdave jesu dike.
 I tako se tu ponose
 Čim se viju kako zmije,
 Da živote sve zanose
 Kroz ljubezni najmilije.
 Tako i vile u dubravi
 Kon kladenca bistre vode
 U razbludah i u ljubavi
 Lijepi tančac skladno izvode.*

Dubrovnik ponovljen, pjev. XI., strofe 63-71¹⁰

Navedeni odlomak pokazuje da se igra često prepleće sa svečanošću i da je između ta dva fenomena teško povući jasnu crtu razgraničenja. O tome J. Huizinga kaže: *Svečanost i igra po samoj su prirodi u najtješnjem odnosu. Isključenje svakodnevnog života, pretežno, ako ne i trajno vedar ton radnje – i svečanost može biti ozbiljna – vremenska i prostorna ograničenost, podudarnost stroge određenosti i prave slobode, to su glavne zajedničke crte igre i svečanosti. Čini se da se u plesu oba pojma najintimnije povezuju¹¹.*

Preplećući motive igre i svečanosti, uvodeći čitatelja u ozračje dokolice, slobodnog uzleta mašte i pružajući mu brojne osjetilne užitke, pripovjedač tom epizodom odterecuje naraciju od teških i tragičnih događaja: ta epizoda čitatelju pruža užitak zaustavljenog vremena, zaborava na tešku zbilju, osjećaj idilične dokolice i ljepote života. Utoliko će se teža i strašnija pokazati sudbina koja poklisare čeka u bliskoj budućnosti.

U XV. pjevanju, koje pripovijeda o primanju poklisara kod sultana, kao relativno samostalna epizoda opisuju se lov turske elite u koji su pozvani i

dubrovački poklisari. I ta je epizoda svojim uzvišenim i svečanim tonom, slaveći snagu tjelesne vještine i ceremonijalizirane oblike viteške igre turske elite predstavljena kao svečanost¹². Epizoda lova sastoji se od nekoliko fabularnih linija: početak lova, sokoli love; lov zvijeri: hrt donosi i poklanja caru ulovljena zeca; borba medvjeda i orla. Cijela epizoda lova zaustavlja radnju epa, a budući da se sastoji od brojnih oblika natjecanja, može se uvrstiti u kategoriju igre koju R. Caillois naziva *agon*, *takmičenje*¹³. Na kraju te fabularne linije opisuje se borba medvjeda s orlom svjedočeći o sklonosti baroknog teksta detaljnim opisima krvavih i zastrašujućih scena ranjavanja, umiranja i smrti. Evo kako je oblikovana ta epizoda:

*Kad vidješe gdje iz gore
Strašan medvjed tu izlazi
Kî sred vrle rogobore
Raskrivi se i oglasi;
Ter po polju šetat uze
Kô da na boj svieh poziva;
Sto kopija podigoše
Da mu izidu tad protiva,
Da poraze zvier nemilu
Koja tako smienstvo ima
Koja taku kaže silu
I oholost suproč njima.
Ali jedan Bostandžija
Za dobiti liepe hvale
Da 'e medvjedu smrt čudnija
Ne da da nanj tač navale.
Neg li orla on iznese
Koga bješe tu donio
Neka oro s njim udre se
I da bi ga ljuto ubio.
Ptica bješe ta pitoma;
On je odhrani malu iz gnjezda
Nu hrabrena bješe veoma
I lećaše tja dô zviezda.*

*Udaraše na sve zvieri
Koje kažu silu svoju
Tere s njima u potjeri
Dobivaše vazda u boju.*

*Orla tega na medvjeda
Bostandžija pusti tada,
Koga medvjed kad ugleda
Vas utrne ljuta od jada.*

*Ali brza ptica laka
Put nebesa zaletje se
I u krugu vrh oblaka
U čas jedan tja zavi se;*

*Otkle tresnu i udari
Iz nenadke tu medvjeda,
Kî začugjen s tacieh stvari
Reve, skače, k nebu gleda.*

*Er oni čas ptica hrla
Na krilieh se k nebu diže
Ter medvjeda šaka vrla
Zamahom je ne dostiže.*

*Propinje se put nebesa
Ranjen medvjed ljuto toli,
Nu debela teška mesa
Padaju mu k zemlji doli.*

*A hrabreni orô sivi
Tako brzo k njemu leti
Da ga medvjed sviem strašivi
Neima kada ni vidjeti.*

*Srne tako zla zvier troma
Svud po polju u nesviesti,
I dere se strašno veoma
Od žestoke svê bolesti.*

*A u višnoj orô strani
Izvija se svud bez straha,*

Ter medvjeda vazda obrani
 Zasve gnjevnem ognjem paha.
 Noktima ga svegj razdire
 Kô da ga oštrom sabljom sječe,
 Da mu obilno krv izvire
 I na veće stranâ istječe.
 Nu i medvjed jedoviti
 Osviesti se jednom tada,
 Šakom orla ter sahiti
 Čim ga udari i nanj pada.
 I tega bi zaisto puta
 Unj zabio svoje zube
 I s čemera toli ljuta
 Sred smrti ga razdro grube;
 Da s hrabrena svoga jeda
 Orô mu se ne izmače,
 Kî leći k nebu ureda
 Pod oblak se tja zamače;
 Bivši pera oskubljena
 U šakami ostavio
 U medvjeda nesmiljena
 Kî ga bješe tu zgrabio.
 Kî cječ take zle žalosti
 Videć orla gdje je utekô,
 Uze gristi svoje kosti
 I derat se ljuto i prieko.
 Ali na njem ptica ohola
 Brzo osveti svû sramotu,
 Strašno udri ga, i napola
 Ostavi ga u životu.
 Tere k nebu pak poletje
 Hitra mnogoj u privari,
 I u ti čas opet sletje
 I u oči ga ljuto udari.
 I tako mu ne dajući
 Čas vremena svegj ga lupa

*I nad njim se svegj vijući
 S tega boja ne odstupa;
 Da nevoljan medvjed ne zna
 Što će učinit u toj smeći,
 Poljana mu sva je tiesna
 Da ne može nigdje uteći.
 I videći da mu nije
 U svoj snazi već pomoći,
 Er izgubi nasilnije
 Svê kreposti i svê moći;
 Sam na zemlju obori se
 Kô da nije živ u sebi,
 Ter s trbuhom obrati se
 I sa sviema nogam k nebi;
 Da privari orla tako,
 Da ga zgrabi kad doleti
 I raskine sasma opako
 Da ne bude već življeti.
 Ali orô poznajući
 Zašto medvjed tako hini,
 Ter svakako nastojeći
 Da ga mrtva tad učini;
 Zaletje se pun hitrine
 Brže od striele s neba gori,
 Ter mu ljute sred vrline
 Srce i trbuh vas rastvori.
 Pak njegovieh iz nokata
 Bivši živ se izmaknuo
 Zasjede mu vrhu vrata
 Jur bivši ga mrtva čuo;
 Ponoseć se s mnogom dikom
 Da je taki boj svršio
 Gdje s živinom toli prikom
 Natjecô se i jačio.
 Dubrovnik ponovljen, XV. pjev., strofe 199 - 230*

Epizoda lova pokazuje da se u baroknom tekstu borba i natjecanje, kao svojevrsni oblici igralačkog, pojavljuju u neposrednoj blizini ceremonijalnog i svečanosnog. Borba medvjeda i sokola unutar epizode lovačke svečanosti, vrhunac prikazivačkog i pripovjednog umijeća Jakete Palmotića Dionorića¹⁴, predstavljena je kao opis ratne vještine i borilačkog umijeća koje je već u renesansi zadobilo sve osobine viteške borbe a time i osobine umjetnosti. Funkcija je te epizode slična kao i u prethodno navedenom primjeru: odtirećuje od opisa nesretnih ljudskih sudbina, težine čovjekove povijesti i povijesnih događaja pripovjedanih u glavnoj fabularnoj liniji epa, zaustavlja vrijeme i na trenutak odvraća čitateljevu pozornost od događaja katastrofalnog potresa i njegovih posljedica te ga premješta u bezvremeno područje svečanog i igralačkog. A budući da se odvija u životinjskom svijetu, ali po svim pravilima ljudskih natjecanja i borilačkih vještina, premda je to igralačko bilo krvavo i strašno, zacijelo je u recipijenta izazivalo čuđenje i divljenje¹⁵.

Pjevanja u kojima se nalaze epizode svadbene svečanosti i svečanog carskog lova, gledana u strukturi i kompoziciji cijelog epa, nastoje epu pribaviti zabavni karakter kakav su posjedovali onodobni avanturistički fikcionalni prozni žanrovi i istodobno odteretiti djelo od težine predmetnotematskog materijala cijeloga epa. Pored svečanosti i užitaka za osjetilnu percepciju recipijenta, ta pjevanja pružaju i estetski užitek utemeljen na uzdizanju osjetilnog kao izvora estetičkog, što je svakako novina u koncepciji umjetnosti i estetskog u 17. stoljeću.

Osim razvedenih opisa svjetovnih svečanosti, u *Dubrovniku ponovljenom* ima i mnogo opisa crkvenih svečanosti, osobito onih posvećenih zaštitniku i parcu Grada svetom Vlaha. Najrazvedeniji je u epu opis *zahvalne svečanosti sjajnim proishodom sa sv. moćima i posvetilištem mise* iz I. pjevanja, opis koji obaseže šezdesetak strofa, dakle oko 600 stihova. Opis zahvalne svečanosti započinje katalogom staleža koji u njoj sudjeluju te relikvijama koje se nose:

*Bivši snižno namislili
Višnjem kralju zahvaliti,
Što im shrani život mili,
I sačuva grad čestiti.
Tim velike po sred slave
Crkovicim na glas daju,
Svetilišta da priprave
Na čast svetiem, kî su u raju.*

*U nedjelni dan, rekoše,
 Svetkovina da ta slidi,
 Neka vâs puk dvornji može
 Božju milos doć da vidi.*
*Cjeća toga na sve strane
 Zvat poslaše redovnike,
 Sve gragjane i seljane,
 I sve ine podložnike;*
*Koji, netom dan žugjeni
 Svete svanu od nedjelje,
 Svi dogjoše sjedinjeni,
 Mnogo kazuć tu veselje.*
*Sve što od suha strane uzdrže,
 I podložni svi otoci,
 Ljudi i žene, svi se krše
 U grad sa sviem pribivôci.*
*Puka su se sve gomila
 I svi puti napunili,
 Rek' bi, od trešnje da nemile
 Pobjeni su oživili;*
*Ter se odsvud žamor čuje,
 I glas mnoštva neizbrojna,
 Dan čestiti gdje svetkuje
 Sred skrušenja sviem dostojna.*
*Nu gospoda bivši veće
 S redovnicim sviem zajedno
 Skupili se puni sreće
 Svetkovanje na to vrijedno,*
*S moćima se uputiše
 Iz tvrdoga Leverina;
 Svak se moli, svak uzdiše
 Višnjem Bogu cječ krivinâ.*
*Prva bješe tu vidjeti
 Pelenica Jezusova;
 Za tiem drača, i križ sveti,
 Gdje bi propet od židovâ.*

*Sviona streha zlatom tkana
Vrhu kopjâ nad njim staše;
A s plemičim sa svieh stranâ
Množ ih svieća okoljaše.*

*Svi uresni redovnici
U odjećah zlatnieh sjaju,
U nebeskoj zgar kraljici
S višnjim Trojstvom hvale daju.*

*Mole svete osobite,
I imenom zovu gori
Sve anjele sve čestite
Kiêh uzdrže rajski dvori.*

*A puk vika na sve strane:
Prosti nami sve krivine,
Čuj molitve naše izbrane,
Smiluj nam sve, Gospodine!*

*S takom slavom stupa i hodi
Mnoštvo snižnieh redovnika,
I kolo im sveto izvodi
S zlatniem stiegom krsna slika.*

*Gospoda ih sadružuju,
I goruće svieće nose:
Cvil u srcu grešnu čuju,
I s nebesa milo prose.*

*Udarajuć oda svudi
Bubnji, glumci i svirale;
I sve što je ženâ i ljudi
Daju višnjem svete hvale.*

*Urnebes je po sve kraje,
I ognjene puške grme;
Gora odgovor od svud daje,
I klisure ječe strme.*

*Još sred buke trieskovite
Lumbardâ se glas razdira,*

*Čim pucaju strahovite
Sa svieh tvrgjâ, sa svieh mirâ.
Dubrovnik ponovljen, strofe 57-71; 78-85*

Taj detaljan i razveden opis crkvene svečanosti ima katarktičku funkciju: on preživjelima u potresu ulijeva vjeru i nadu u mogućnost obnove sretnog i spokojnog života. Opisu svečanosti u tom segmentu epa u temelju leži optimistički kršćanski svjetonazor, vjera da svaka nevolja i nesreća ima božanske razloge te da se pokajanjem i Božjom milošću može razriješiti. U tom slučaju opis crkvene svečanosti može se shvatiti kao temeljni oblik kršćanskoga kulta¹⁶. Opisujući crkvenu svečanost već u prvom pjevanju epa pripovjedač nastoji učvrstiti vjeru u postojanje i kršćanskim optimizmom prevladati tragiku strašnog događaja:

*Redovnik se poglaviti
Skrušen s prva u se skupi,
Hoteći se ponižiti,
Pak prid otar tiho stupi.
U ime Oca, Sina i sveta
Duha, poče svetilište;
Cječ grieha se lupa opeta,
I proštenje za tiem ište.
Milosrgje Božje glasi,
Svieh na život zove pravi;
Pak na otar gori uzlaži,
I tamjanom Boga slavi.
Redovnici svi ostali
Kyrie već krat pripievaju,
I višnjega čim on hvali
Odgovor mu na sve daju.
Andijosku pjesan rieše,
Kâ se začu u Betlemu,
Malo čedo kad se bješe
Kralj rodio svietu svemu.
Višnjem Bogu gori slava
U visinah višnjeh budi;*

*A zemaljskiah sred država,
Mir i pokoj sviema ljudi.
Dubrovnik ponovljen, I. pjev., strofa 89-94*

Istodobno, taj opis crkvene svečanosti, kao i mnogi drugi opisi religioznih svečanosti u epu pokazuju snagu i moć crkvene vlasti i autoriteta u najtežim povijesnim događajima.

U Kanavelićevu *Svetom Ivanu biskupu trogirskom* opisuje se velik broj sakralnih i profanih svečanosti i ceremonija. Od svjetovnih svečanosti izdvaja se ceremonija svečane povorke na dan sklapanja mira u XV. pjevanju, koja započinje katalogom jedne i druge vojske, a zatim slijedi detaljan opis svečanosti sklapanja primirja.

U XVI. pjevanju jedna je od fabularnih linija svečani doček Kolomana u Zadru:

*Po prozoriem redom stahu
Sve gospoje i mladice
I cvietjem ga posipahu
Liera, cedra i ružice,
Kako da tiem rieti žele,
Gledajući ljubko njega:
Primi od naše viere biele
Sviedočanstvo bielje od snijega;
I u ovomu ako cvitju
Našieh parsih prilika je,
Kê čas grabe premalitju:
Viera u parsieh vidj kakva je;
I ako je ova rosa biela
Mliečnime sniegom zarosila:
Mlieko od rukah nam je uzela,
Snieg od lica ugrabila,
Za ukazati, naša viera
Da je bielja na daleko
Od ružice, cedra i liera
I nadhodi snieg i mlieko.*

*Dieca u četam izredjeni
 Vapijahu na sve strane:
 Živi kralju naš ljubljeni,
 Živi kralju Kolomane!
 Druzi noseć grane kitne
 Od lovora i masline
 Uznošahu nedobitne
 One slavne veličine,
 Kîtem se slavi, časti i resi
 Kô kralj hrabren i mogući
 I gdje sunce pod nebesi'
 Zrak prostire svoj gorući.
 Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman,
 XVI. pjev., strofa 8-14¹⁷*

Sam opis svečanosti potiče i brojne druge epizode koje retardiraju radnju, a sadržajem se uklapaju u ceremonijalno-svečani ton događaja koji se odvija među vladajućim krugovima pokazujući njihovu moć, vlast i autoritet (to su, primjerice, opisi Kolomanove krune i plašta, opis dvora u Zadru i portreta vladara te njihova povijesna sudbina). Slično kao i u *Osmanu*, u opisu kraljevskog dvorca u Varšavi, i tu je svečanost potaknula i motivirala raznovrsan predmetnotematski materijal podržavajući postojeći državni poredak i sankcionirajući ideologiju vladajućeg staleža.

U XVII. pjevanju opjevava se svetkovanje slobode, a u proročanstvo o budućoj slavi austrijskih careva uklopljene su brojne ceremonijalne pohvalnice. I tu opisi ceremonije i svečanosti obavljaju političku i ideološku funkciju: potpomažu željenu sliku buduće povijesti Dalmacije.

U XIX. pjevanju nalazi se opis svečanog dočeka kralja Kolomana u Šibeniku, s raskošnim opisima ceremonijalnog luka na kojemu su prikazane alegoričke slike mira. Epizoda završava dječjom pjesmom o miru i odlaskom svetog Ivana u crkvu gdje se priprema svetište. U prisutnosti Kolomana sv. Ivan pjeva misu, doleti mu golubica i tu ostaje dok zahvaljuje Bogu. I ovdje je opis svečanosti potaknuo brojne meraviljorne i začudne motive i fabularne linije: alegorijske opise arhitekture i slika, opise dječje pjesme, opise čuda i čudesnog. Dalje slijedi epizoda Kolomanova dolaska u Trogir. I ta je epizoda opremljena svečanosnim motivima, a posebice je končetozan i meraviljozan opis *plesa* trogirskih lađa koje izvode svakojake plesne figure brodeći u susret gostima:

*Njihovima svioniem stiezim
 Blazi vetri izvijahu,
 A bogatim u uresim
 Pomorci se ponošahu,
 Kî u tisuću glasah uznieše
 Slavu kralja Kolomana,
 A iste jim rieči izrieše
 Puste gore bližnjih strana'.
 Živi, živi! čiem vapijahu,
 Živi, živi! puste gore
 Istiem glasom podavahu
 Vesele jim odgovore.
 Vozeći se svud okolo
 Tako bi se izredili,
 Da izvodjahu sada kolo,
 Sad bi krunu učinili,
 Sada bi se zabavljali
 Bojem na čas slavnâ kralja,
 Sad biežali, sad tierali
 Na zvek bi se od trubalja';
 Nagiem tiekom opet sada
 Ona bi onu prehodila,
 Ostala bi sad nazada
 Kâ je odprie parva bila.*

Sveti Ivan biskup trogirski, pjev. XIX., strofa 134-139

Segment završava izvješćem o pjevanju bugarštica, o izvođenju dječjeg plesa i o pjevanju začinki:

*Od Čihova dievojčice,
 Buduć prame zarudile
 I od tratora i ružice
 Viencima jih uresile,
 Noseć grane od lovora,
 Zlato i biser kê nakiti,*

*Tančac na izgled vilah od gora'
Izvedoš zamieriti.*

*Nieke cvietjem razlicieme,
U skutijeh kê nošahu,
Pred nogami kraljevskieme
Ravne pute posipahu*

*I uz roman sladcieh lira'
Sladje glase izpustiše,
Kîem radosti pune i mira
Slavna kralja počastiše.*

*Začinahu: Naša diko!
Kralju, koga Bog je obro
Da zamierno i veliko
Nam doneseš svako dobro;*

*Srećnijega nije dana
Ni lepšega ni dražega
Mogla vidiet naša strana
Izvan segaj današnjega,
U tvom licu ako stoji
Mir, očito kê vidimo,
Naš ljubljani biskup koji
Zapovieda da ljubimo:*

*A iz tvoga lica iztieče
Sunce od nas svieh žudjeno,
Pred kêem bieži na daleče
Ledna zima, lieto ognjeno,*

*A u prolietju i jeseni
Goji viečno cvietje i voće
Kî neznaju u promieni
Zimnje i lietne što su zloće;*

*Jer vjetrici tihi i blazi
Jesen vrieže i prolitje,
U kojem se čudno pazi
Zreti voće, cavtiet cvietje.*

Sveti Ivan biskup trogirski, pjev. XIX., strofa 150-159

I navedena scena jasno svjedoči da motivi svečanosti u baroknom epu podupiru ideologiju predstavljena svijeta, da slave i veličaju vlast i autoritet elite. S druge strane, i taj je opis poticaj za naglašeno baroknu figuraciju, za ostvarivanje končetoznih stilskih postupaka koji na recipijenta djeluju svojom vizualnom perceptibilnošću a isto tako i ingenioznom meraviljoznošću.

I u Palmotićevoj *Kristijadi* javlja se nekoliko opisa svečanosti, i to uvijek duhovnih ili religioznih svečanosti. U VI. pjevanju opisuje se svečana uskršnja povorka kao vrhunac duhovne svečanosti, a dalje, u istom pjevanju, opisuje se svečana povorka starozavjetnih gradova. Pritom je opis svečanosti pripovjedaču povod za opis biblijske povijesti tih gradova.

U hrvatskim barkonim epilijima opisi svečanosti gotovo da izostaju, što je i razumljivo jer njihove teme nisu sadržaji velike povijesti, a i manjeg su opsega te u njima nema prostora za retardirajuće epizode.

IV.

Opisi i predodžbe svečanosti i raznih ceremonija javljaju se kao eminentno barokna ili sedamnaestostoljetna pojava u hrvatskoj ranonovovjekovnoj epici, i to upravo u reprezentativnim epovima, s važnim povijesnim temama, pri čemu takvi opisi imaju funkciju podupiranja i zagovaranja željenih ideoloških koncepcija predstavljenih epskih svjetova. A opise i prikaze svečanosti omogućila je razvedena kompozicija baroknog epa, struktura koja se rijetko pridržava kronološkog, linearnog predstavljanja epske građe i ne teži samo pripovijedanju radnje, nizanju dinamičkih motiva, nego u svojoj otvorenosti ostavlja širok prostor za epizode, sporedne fabularne niti, opisivačke dionice. Usporedba s renesansnim epskim strukturama jasno to pokazuje. Izostanak, naime, opisa i prikaza svečanosti u renesansnim hrvatskim epovima možemo tumačiti naglašeno zgusnutim, sažetim načinom prikazivanja epske radnje, kao i njihovom težnjom linearnom oblikovanju građe. Primjerice, organizacija epske građe i u *Juditi* i u *Vazetju Sigeta grada* takva je da ne ostavlja prostora za razvedene opise i retardirajuće epizode. Osim tih formalnih razloga, izostanak opisa i prikaza svečanosti u renesansnoj epici mogao bi se tražiti i u svjetonazorskim razlozima: renesansna epika – barem ona hrvatska – svoje je epske svjetove najčešće oblikovala kao herojske svjetove u kojima epski junaci i junakinje svojom hrabrošću i odvažnošću oblikuju junačka djela povijesti,

pa – logično – u takvim svjetovima nema mjesta događajima utemeljenima na osjetilnim užicima. S druge strane, u narativnim djelima hrvatske književnosti 18. stoljeća opisi svečanosti i ceremonija izostaju najčešće stoga jer ona nastaju i usmjerena su nižim društvenim slojevima, a racionalističko-prosvjetiteljski programi, koje ta djela zagovaraju i podržavaju, morali su se opirati prikazivanju motiva i fabularnih linija koji su orijentirani na osjetilno, predodžbeno, vizualno a ne na racionalno, didaktičko, utilitarno. Stoga bi opisi svečanosti i ceremonija u racionalističkim i štedljivim svjetovima prosvjetiteljskih narativnih djela bili nepoćudni.

S druge strane, paralelu opisima svečanosti u baroknim epovima možemo naći u dramskim djelima baroka, počevši od *Dubravke* s antologijskim opisom svetkovine slobode, preko opisa svečanosti osnutka grada u *Pavlimiru*, pa do opisa brojnih svečanosti u drugim dramskim djelima 17. stoljeća. I u dramskim djelima prikazivanje svečanosnih događaja služi podupiranju i zagovaranju postojećeg poretka, vlasti i autoriteta vladajuće elite. Jedina je razlika između epskih i dramskih prikaza svečanosti u tome što u dramskim djelima opisi svečanosti mogu računati na efektne izvedbe potpomognute baroknim scenskim aparatom, dok se motivi svečanosti u epovima mogu predočiti jedino opisno perspektuiranim segmentima. U tim su opisima hipertrofija stila, *stile acuto*, svakovrsni končetozni postupci, barokna figuracija svojevrсна kompenzacija za nemogućnost pokretanja drugih i iz drugačijih umjetničkih disciplina preuzetih meraviljoznih i začudnih postupaka i izvedbenih oblika.

Kako je već rečeno, opisi svečanosti i ceremonija u narativnim djelima s povijesnom tematikom imaju dvojaku funkciju: s jedne strane odtirećuju predmetnotematski materijal od težine mimetičkih događaja opisanih u epu, a s druge strane podupiru, sankcioniraju i učvršćuju postojeći poredak utemeljen na vlasti i autoritetu elite. Opisi pučkih, narodnih svečanosti u hrvatskim baroknim epovima posve izostaju, pa u njima nema onih oblika svečanosnih i prazničnih raspoloženja, karnevaleskih i smjehovnih tonova kakve je proizvodio pučki srednji vijek i pučka kultura renesanse suprotstavljajući se oficijelnoj kulturi i institucijama moći i djelujući subverzivno u odnosu na postojeći društveni poredak¹⁸. Razlozi su tome dvojaki: prvo, autori hrvatskih baroknih epova pripadnici su dubrovačke elite te u svojim epovima zagovaraju svjetonazore primjerene i u skladu sa vlastitom društvenom i političkom pozicijom. Petar Kanavelić, kao naturalizirani Dubrovčanin i plemić, s tom je elitom usko povezan. Drugo, radnje naših baroknih

epova – u skladu s normama i konvencijama žanra – odvijaju se u prostorima visoke, *velike* povijesti, a njezini su protagonisti pripadnici elite. Jednom riječju, i ideološki programi i tematski svjetovi baroknog epa bili su takvi da pripadnicima nižih društvenih grupacija u njima nije bilo mjesta.

Opisane i predstavljene svečanosne fabularne linije u hrvatskim baroknim epovima često se temelje ne samo na motivima svečanosti i ceremonijala nego i na motivima igre i opisima raznih drugih vrsta umjetnosti te su pogodno tlo za baroknu figuraciju i proizvođenje *začudnosti* na temelju *stile acuto*¹⁹. Opisujući nesvakidašnje i uzvišene motive raznih bilo crkvenih bilo svjetovnih svečanosti i ceremonijala, preplećući ih s motivima igre, barokni epovi upravo tim svojim segmentima aficiraju osjetilne, predodžbene sposobnosti recipijenta i ostvaruju prodor u nova područja estetskog. Te prodore u nova područja estetskog potpomažu i u svečanosne fabularne linije često uključeni opisi drugih umjetničkih medija – plesa, kola, raznih vrsta pjesama, predmeta likovnih umjetnosti, dakle predmetnotematski materijal takve naravi koji je već sam po sebi uobličen u neki drugi, izvanknjiževni umjetnički medij. Estetički učinci prikazivanja i opisivanja elemenata neke druge umjetnosti u prikazima svečanosti u epovima dvostruko su estetički potencijalni: motivi i predodžbe drugih umjetničkih predmeta ne samo što proizvode osjetilni užitak, nego i pružaju dodatni estetski užitak koji proizlazi iz ingeniozne sposobnosti i ideje da se umjetnički lijepo iz jednog medija prenese u drugi, iz umjetnosti plesa u umjetnost opisivanja plesa, iz umjetnosti pjevanja u umjetnost opisivanja pjevanja, iz slike u riječima opisanu sliku, dakle proizvođenjem »dvostrukog« estetskog predmeta. Upravo stoga motivi i teme svečanosti i u hrvatskim baroknim epovima plodno su tlo za ostvarivanje književnog djela kao svojevrsnog stjecišta intermedijalnosti, za ostvarivanje baroknom poetičkom programu važne ideje umjetničkog djela kao *Gesamtkunstwerka*.

Opisi drugih umjetnosti u baroknim se epovima često prepleću s opisima i predodžbama svakovrsnih igara pokazujući da je barokno shvaćanje umjetnosti računalo s ludičkim kao estetičkim potencijalom. U temelju takve analogije leži, svakako, shvaćanje lijepog kao osjetilno perceptibilnog, kao i spoznaja da vidljivi svijet svojom ljepotom svjedoči o tome da je djelo Tvorca. Umetnuti u svečanosne i ceremonijalne fabularne linije igralački elementi i umjetnički predmeti uvelike omogućuju recipijentu osjećaj oslobođenja od stvarnosti, od normi svakidašnjeg života.

Opisi svečanosti u stručnoj literaturi često su se tumačili i svjetonazorski. Pritom nešto uvjerljiviju argumentaciju iznose onakva shvaćanja koja činjenicu svečanog i svečanosnog u baroknim tekstovima tumače kao kontrapunktiranje i kontrastiranje baroknoj sklonosti temama prolaznosti, sveprisutnosti smrti, života kao muke i patnje. U tom smislu opisi svečanosti mogli bi se tumačiti težnjom da se zaborave grozote i strahote zbilje. I uistinu, ako pogledamo u kakvu se tematskom okružju pojavljuju teme i opisi svečanosti u baroknim narativnim djelima, uočiti ćemo da su to vrlo često takva tematska okružja koja opjevavaju tešku povijesnu tematiku, tragične sudbine cijelih naroda i slično.

Opisi svečanosti mogu se tumačiti i težnjom baroka da izbjegne dosadi svakodnevnog, težnjom *baroknog čovjeka* da dosadu racionalnog i razumskog zamijeni radošću osjetila, osjetilnim užicima. Stoga se sklonost baroknog teksta svečanom i ceremonijalnom može razumjeti kao bijeg iz svakodnevice, iz uobičajenog i dosadnog, kao nastojanje da se opisima svečanosti osvoji bar dio radosti, radosne participacije u svijetu. Promatramo li čestu pojavu teme svečanosti u baroknim tekstovima s tog aspekta, možemo je dovesti u usku vezu s visokoestetičkim baroknim programima: s težnjom estetizacije zbilje kao i s težnjom da književno djelo svojom slikovitošću djeluje na osjetilnu stranu čovjekova bića i tako proizvede svojevrsni užitek za osjetila i divljenje nad raskošnom pojavnošću života. U tom smislu, česta pojava teme svečanosti može se razjasniti težnjom baroknog čovjeka strukturiranju poretka stvari kakav nije uobičajen u zbilji. Stoga se možemo složiti s njemačkim proučavateljem baroka Wilfriedom Barnerom koji tvrdi da konjunktura baroka i konjunktura svečanosti vode istim izvorima te da svi oni koji proizvode baroknu svečanost teže moratoriju svakodnevnog. Pritom je sklonost svečanosti i svečanosnom – kako tvrdi W. Barner – izraz moderne naklonosti oblikovanju sjaja i raskoši, koja teži zavođenju totalnom iluzijom koje stvarnosti ne postavlja nikavo kajanje; ta je sklonost izraz predanosti i ljubavi za mnogostruke jedinstvenosti, te je uvijek centrirana na osjetilno – bilo duhovno bilo svjetovno. Istodobno, *Fest* i *Festlichkeit* poziva na uživanje u igri koja se legitimira u samoj sebi kao i u neosporivom dostojanstvu, časti; ona nudi izuzeće od svega dosadnoga, partikularnoga, individualnoga i refleksivnoga²⁰.

U antropološkom smislu svaka svečanost predstavlja transcendiranje principa realiteta, negiranje svakodnevnne stvarnosti zajedno s apatijom koju ona donosi čovjeku, osporavanje reducirana, skućena života oskudne afektivnosti. Svečanost

omogućuje prevladavanje indiferentnosti, aficiranje afektivnosti i osjetilne spoznaje, a to pak znači da svečanost omogućuje proširivanje svijesti o sebstvu, sudjelovanje u svijetu umjesto bijega od sebe i svijeta²¹.

BILJEŠKE

¹ Usp. o tome: Heinz Kindermann, *Theatergeschichte Europas, III. Band; Das Theater der Barockzeit*, Salzburg 1959.; Richard Alewyn / Karl Sälzle, *Das große Welttheater; Die Epoche der höfischen Feste in Dokument und Deutung*, Hamburg, 1959.

² Svi citati iz *Osmana* navode se prema: Ivan Gundulić, *II; Osman*, PSHK, knj. 13, priredio M. Ratković, Zagreb, 1964.

³ Usp. o tome: Gerhard M. Martin, *Fest und Alltag; Bausteine zu einer Theorie des Festes*, (osobito poglavlje »Fest als 'Zustimmung zur Welt'«), Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1973.

⁴ Usp. o tome Johan Huizinga, *Homo ludens; o podrijetlu kulture u igri*, preveo A. Stamać, Zagreb, 1970., str. 17.

⁵ O takvu shvaćanju svečanosti i igre usp. M. Bahtin, *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i kultura srednjega veka i renesanse*, preveli I. Šop i T. Vučković, Beograd, 1978. i G. M. Martin, nav. djelo (osobito poglavlje »Fest als Widerspruch und Exzeß).

⁶ Tako svečanost definira H. R. Jauss. Usp. o tome: H. R. Jauss, »Erleuchtete und entzogene Zeit – eine Lectura Dantis«, u *Das Fest*; serija *Poetik und Hermeneutik*, sv. 14., ur. W. Haug i R. Warning, München, 1989., str. 64.

⁷ M. Bahtin, nav. djelo, str. 16.

⁸ J. Rapacka kaže da su se sadržaji *Vladislavijade* – trijumf kršćanskoga svijeta nad poganskim, nada u oslobođenje svih južnih Slavena, apoteoza aristokratske slobode, glorifikacija Poljske, vjera u providnost – izvan okvira panegirika pokazali su se fabularno neplodni i u epskom smislu nedjelotvorni. Ti dijelovi epa sastoje se od elemenata kao što su romansa, panegirik, spektakl, melodrama, retorika. A jedina forma koja dopušta takvu kompilaciju raznorodnih elemenata – izvan literarnih granica- jest forma dvorske svečanosti. Tako, primjerice, put Ali paše ima samo funkciju pretekta za prikazivanje dvorske svečanosti, a pripovjedač funkciju režisera te svečanosti. Usp. o tome, Joanna Rapacka, »*Osman*« *Ivana Gundulicia – bunt świata przedstawionego*, (osobito III. poglavlje: »W Polsce, czyli nigdzie«, str. 104-135), Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1975.

⁹ J. Holthusen, »Einleitung«, u *J. Palmotić Dionorić, Dubrovnik ponovljen*, Nachdruck der Ausgabe Dubrovnik, 1878, München, 1974., str. XIV. (prevela D. F.)

¹⁰ Cit. prema: *Jaketa Palmotić, Dubrovnik ponovljen*; Nachdruck der Ausgabe Dubrovnik 1878 mit einer Einleitung von Johannes Holthusen, München, 1974.

¹¹ J. Huizinga, nav. djelo, str. 35.

¹² O lovu kao svečanosti usp. R. Alewyn i K. Sälzle, *Das große Welttheater; Die Epoche der höfischen Feste in Dokument und Deutung*, Hamburg, 1959., str. 19.

¹³ R. Caillois (Kajoa), *Igre i ljudi*, preveo R. Tatić, Beograd, 1965.

¹⁴ Usp. o tome J. Holthusen, nav. djelo

¹⁵ Usp. o igri i borbi te o igri u razdoblju baroka u J. Huizinga, nav. djelo

¹⁶ Usp. o tome: Gerhard M. Martin, *Fest und Alltag; Bausteine zu einer Theorie des Festes*, str. 12.

¹⁷ Citati iz epa navode se prema: *Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman, pjesan Petra Kanavelića vlastelina hvarskoga*, priredio J. Jurković, izdao J. J. Strossmayer, Osijek, 1858.

¹⁸ Mislim pritom na one oblike pučkih svečanosti koje je opisao i analizirao M. Bahtin u knjizhi o F. Rabelaisu.

¹⁹ O *stile acuto* usp. Hugo Friedrich, *Epochen der italienischen Lyrik*, Frankfurt am Main, 1964. (osobito poglavlje IX: »Barocke Lyrik«)

²⁰ Wilfried Barner, »Disponible Festlichkeit; Zu Lohensteins Sophonisbe«, u zborniku *Das Fest*, serija *Poetik und Hermeneutik*, 14, ur. W. Haug i R. Warning, München, 1989., str. 247.

²¹ Gerhard M. Martin, nav. djelo, str. 25. i dalje